

واژه‌گزینی و هماندسازی

نوشته‌ی

حبیب‌الله آیت‌اللهی

۱۳۸۸ خورشیدی

نشر مهرنور

۱۴۰۰

نشر مهرنوروز

سرشناسه: آیت اللهی، حبیب الله، ۱۳۱۳ -
عنوان و نام پدیدآور: واژه‌گزینی و همانندسازی / نوشته‌ی حبیب الله آیت اللهی.
مشخصات نشر: تهران: مهر نوروز، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۱۲۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۲۲-۱۴-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: کتابنامه.
فرهنگستان زبان و ادب فارسی
Academy of Persian Language and Literature
فارسی -- اشتقاق
Persian language -- Word formation
فارسی -- واژه‌شناسی
Persian language -- Lexicology
فارسی -- پیشوندها و پسوندها
Persian language -- Suffixes and prefixes
رده‌بندی کتابخانه
۴۵۰
۸۶۷۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی
اطلاعات رکورد کتابشناسی:

عنوان: **واژه‌گزینی و همانندسازی**
مؤلف: حبیب الله آیت اللهی
طراحی جلد: بهنام زنگی
صفحه‌آرایی: مهر نوروز
چاپ نخست: ۱۴۰۰
شمارگان: ۵۰۰ جلد
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۲۲-۱۴-۹

حق چاپ و نشر برای نشر مهر نوروز محفوظ است
تلفن: ۸۸۵۱۳۹۰۶ . دورنگار: ۸۸۵۱۱۸۰۷
www.mnbook.ir . info@mnbook.ir

دفتر مرکزی فروش:
تهران، خیابان دکتر بهشتی، خیابان کاوسی فر
کوچه آریا وطنی، شماره ۱۹، واحد ۱۰۱
©mehrenorouzpub

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
نخست، آغاز.....	۱۱
تهاجم‌های فرهنگی انیرانی به فرهنگ اصیل ایرانی.....	۲۱
نقدی شکوه مانند بر «واژه‌سازان بساز و بفروش».....	۲۹
اکنون چه باید کرد؟ مرگ دستور زبان فارسی در فرهنگستان زبان!.....	۳۳
فرهنگستان و وظایف آن.....	۳۷
یک نکته‌ی انتقادی رنج‌آور.....	۴۱
یادآوری‌هایی چند.....	۴۷
همسنگ‌سازی عوامل مفهوم‌ساز یا «واژه‌های واژه‌ساز».....	۵۵
تک‌واژه‌ها.....	۵۹
پسوندها.....	۷۳
گنیش پسوندها.....	۸۹
حرف ربط، میانوند و حرف اضافه.....	۹۷
وصل و فصل (پیوند و جدایی).....	۱۰۹
نقدی بر کتاب «راهنمای نگارش و ویرایش».....	۱۱۳

بنام خدای سخن آفرین

پیشگفتار

کوتاه گفتاری بیش در این باره ندارم. در آن هنگام که در فرهنگستان زبان و ادب فارسی، بهنگام ریاست مرحوم دکتر حسن حبیبی بر آن فرهنگستان، گروه هنرهای تجسمی تشکیل شد و من از سوی فرهنگستان هنر به مثابه‌ی «واژه‌شناس» هنرهای تجسمی به آن جا گسیل شدم، به این حقیقت تلخ آگاه شدم که بسیاری از اعضای فرهنگستان زبان و ادب فارسی حتا به دستور زبان پارسی آگاهی ندارند و واژه‌هایی برابر واژه‌های بیگانه می‌سازند که موبه‌مو برگردان اجزای آن واژه‌ها به فارسی است و اغلب برای فارسی‌زبانان، حتا دانشگاہیان، درخور درک نیست. روزی پس از یک بحث گسترده در مورد دو واژه‌ی هنری، «مونتاز» و «گرافیک»، که من به ترتیب «چسبانه» و «نگاشتار» را پیشنهاد کرده بودم و شیوه‌ی واژه‌گزینی و همانندسازی در زبان فرانسوی را بیان داشتم و سیاک (سیاق) فارسی را هم در «دستور زبان فارسی» یادآور شدم، مرحوم دکتر حبیبی: که آگاهی‌هایی از پیشینه‌ی فرهنگی من داشتند، به من پیشنهاد کردند که گفته‌ها و نگره‌های خود را در باره‌ی شیوه‌های تطبیقی دستور زبان فارسی و دیگر زبان‌های برتر هندواروپایی، تا آن جا که از آن‌ها آگاهی دارم، و چگونگی «واژه‌گزینی و همانندسازی» بنویسم و به چاپ رسانم تا بلکه گامی باشد در راه پیشگیری از نابسامانی «واژه‌سازی» که چون یک

بیماری واگیر برهمه‌ی امور فرهنگی سایه افکنده است و هرکس که دستی به قلم دارد با هر پیشینه‌یی به «واژه‌سازی» اقدام نکند و زبان زیبای فارسی به بیراهه نکشاند.

انجام این مهم، بر رغم اشتغال من به تدریس در دانشگاه‌های مختلف و تربیت مدرسان و استادان هنر آینده، اندکی به درازا فرجامید و متأسفانه هنگامی آماده‌ی چاپ شد که جناب دکتر حبیبی سرپرستی و مدیریت فرهنگستان زبان و ادب پارسی را بدرود گفته بود و پس از ایشان مدیریت جایگزین فرهنگستان زبان هم گروه واژه‌گزینی هنر را تعطیل کرد و زمان بی‌رحم نیز توان از آن جناب برگرفت و درنگی بسنده به ایشان نداد که چاپ و نشر این دفتر را ببینند و من را از راهنمایی‌های خود برای پژوهش‌های آینده‌ام بهره‌مند سازند. پیوسان ایشان به خداوند سایه‌ی برقی بر تصمیم من به چاپ و نشر این دفتر فروافکند. اکنون، تنها و تنها برای امثال دستور آن مرحوم است که مصمم شدم به همت والای «فارسی دوستی» که علاقه‌مند بود آن سایه‌ی سرد را به کناری زند، پاسخ «آری» دهم و با چاپ بخش اصلی کتاب که آن را «واژه‌گزینی و همانندسازی» نامیده‌ام، اقدام نمایم. هدف از نوشتن این دفتر، خودستایی و «فضل فروشی» نیست و تنها برای رضایت روح بزرگ ایران‌دوست و فارسی ستای مرحوم دکتر حبیبی است. امید دارم این نوشتار بتواند راهی را فراروی واژه‌سازان کم‌آگاه و بی‌پروای گستاخ باز کند تا هر چه را که ظاهری زیبا دارد برنگزینند و از مثله‌کردن واژه‌های بیگانه برای ساختن جایگزینی «بظاهر فارسی» و درونانه «بی‌معنا و محتوا» دست نیازند و به معنا و محتوای آن‌ها هم توجه داشته باشند. چه خوش گفتم سعدی بزرگ (ره) که: نه هرچه را صورت زیباست سیرت زیبا در اوست، کار به اندرون است نه به پوست.